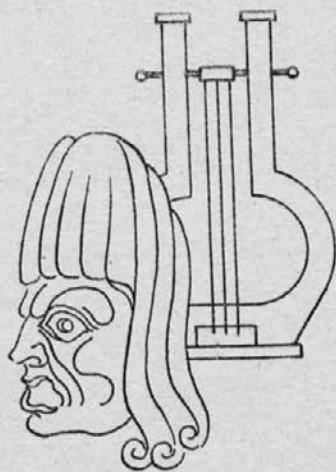

8

GLEDALIŠKI LIST

O P E R A

KARL GOLDMARK:

SABSKA KRALJICA

Opera v štirih dejanjih, napisal Mosenthal, prevedel N. Štritof.

Dirigent: N. Štritof.

Režiser: Ciril Debevec.

Osebe:

Kralj Salomon	B. Popov
Veliki duhoven	F. Lupša
Sulamit, njegova hči	I. Ribičeva
Asad	J. Gostič k. g.
Baal-Hanan, nadzornik palače	M. Dolničar
Sabska kraljica	M. Kogejeva
Astarot, njena sužnja	D. Sokova

Soloples: G. Bravničarjeva.

Svečeniki, leviti, pevci, haremske žene, plesalke in ljudstvo.

I. dejanje: dvorana v Salomonovi palači; II. dejanje: vrt, nato svetišče; III. dejanje: dvorana; IV. dejanje: puščava.

Koreograf: ing. P. Golovin.

Vodja zbora: R. Simoniti.

Scenograf: ing. E. Franz.

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1940/41

OPERA

ŠTEV. 8

KARL GOLDMARK:

SABSKA KRALJICA

PREMIERA 4. JANUARJA 1941

Vilko Ukmar:

Posebna svojstva Goldmarkove umetnosti

Dasiravno Goldmarkova »Sabska kraljica« v svoji romantično mehkobni značilnosti danes med izrecno glasbenimi krogi ne uživa največje naklonjenosti, je vendarle ta opera zelo mikavna in privlačna za ostrega opazovalca. V sebi nosi namreč polno skritih lepote in zanimivih sestavin, to pa prav tako z vsebinske kot z glasbene strani.

Karl Goldmark spada med izrazito romantične umetniške osebnosti in ker je krojil podobe svojih umetnin nedvomno po velikih vzorih, zato ne uživa slovesa izrecno samobitnega umetnika. Toda z druge strani se je v teh nekako znanih mejah toliko močneje zatekel v globine iskrenega izraza in prav tu dosegel toliko prepričevalnosti, da je vzdržala njegova muza do danes upravičeno pozornost vseh krogov, ki ljubijo pristno operno umetnost.

Vsebina »Sabske kraljice« se suče ob problemu ljubezni, za katere najčistejši izraz se bori. V snovi je jasno nakazana pot ljubezenskega hrepenenja, ki vodi človeka najprej mimo čiste ljubezni skozi razpaljeno strast, ga v njej razbiča do bolečine, pa ga zopet skozi zavestno spoznanje odreši in privede do resnice. Z izredno

jasnostjo in oprijemljivostjo je zarisan ta razvoj človekove duševnosti v objemu ljubezenskega problema in je kar plastično prikazan in postavljen na oder: Mlad mož je stopil na javno in uspešno pot v ozkem spremstvu tihe ljubezni mlade neveste, ki mu je vdana z vso čisto gorkoto mladega srca. Toda na tej poti ga je privedla usoda v objem zrele žene, polne žgoče strasti, ki je omamila mlado ljubezen in jo zastrupila. Ta naravnost grozotna začaranost je nujno sprožila katastrofo, v kateri se je pa izčistilo srce moža in ga privedlo — čeprav šele ob smrti — zopet v objem mlade in neomajno zveste neveste.

Kar presenetljivo je, s kako gotovo roko je umetnik pri tem obrisal in odstrl določene duševne probleme. Zanj prava zveza moža in žene nikakor ni del osebne svojevoljnosti, temveč usodna postava, ki jo je zarisala višja previdnost v človekovo srce, in kjer se javlja kot glas vesti. Toda tej previdnosti stoji stalno na poti druga temna sila, ki ji je smoter rušenje in ki ga zato zvalja z vso zapeljivostjo na stranpot. Človek kot svobodno bitje se sedaj odločaj, ali boš sledil na svoji poti klicu vesti, ali zapeljivosti lažnega privida. Če si močan, boš srečno dovršil svojo pot. Če ne, boš moral skozi trpljenje in bolečino do spoznanja in očiščenja. Na tej taki dušeslovni podlagi gradi umetnik v dani umetnini dejanje in vodi v njem človeka skozi greh do očiščenja. Pri tem je mikavno, kako jasno vodi skozi tako razvojno pot glavnega junaka, kako dosledno zarisuje v njem rušenje prvotne, po usodi določene ljubezni, kako ob sebi umevno slika delovanje temnega demona v osebi krasne, strastne žene, v katere ljubezni se junak zastrupi in zgublja svojo usodno pot in kako ga končno zdrami iz blodnje v zavest spoznanje, da je bilo vse strašno hrepenenje le lažen privid — do spoznanja in odrešenja, ki ga mora pa odkupiti s smrtjo. Tako je umetnik s to vsebino posvetil do najtišjih skrivnosti človeške duše in segel še naprej v duhovni svet vesoljnega dogajanja. Prav v tem pa je posebna vrednota vsebinske strani tega dela.

Glasbena stran ima zopet svoje posebnosti. Če jo razčlenjamo najprej po njeni slogovnosti, vidimo, da se giblje dosledno v okviru romantičnega umetniškega naziranja. V osnovi stoji na tleh posebne nemške glasbene romantike s sestavinami wagnerjanske smeri, ki

se rade prav krepko prikazujejo iz celote. Vendar pa je v nasprotju s to označeno osnovo, ki ljubi deklamatorne elemente in jim rada podreja melodični sestav, glasbena snov »Sabske kraljice« zelo močno vezana na čiste melodične sestavine. Še celo ne more zakriti, kako je bil skladatelj ves zagledan v prelest melodičnih linij, ki jih je oblikoval z vsem zanosom. Ves bistveni duševni izraz je izlival v melodične tvorbe, ki jih je z neko posebno zavzetostjo povezoval med seboj. Zato se tudi poslušalec kar nehote takoj zaziblje v utrip melodičnih valov in se prepusti s posebno naslado njihovemu pozibavanju. Te melodije pa so tudi dejansko polne sočne čustvenosti in polne izraznega zanosa, tako, da zapuste v človeku močan dojem. To še celo, ker so pri tem ritmične sestavine dovolj enostavne in zato lahko dostopne poslušalčevemu dojetanju, in še zato, ker je obenem tudi harmonična stran zelo prozorna, brez težjih zapletov. Zdi se, da so te harmonije res samo opore melodičnim valovom, ki jih nosijo in krepe v izrazu.

Res pa je, da ima končno vsa ta pisana glasbena podoba neko svojstvenost, ki na poseben način deluje na poslušalca in ki nagiba tudi ostro kritično uho, da smatra to glasbo nekoliko manjvredno. Ta posebna svojstvenost obstoji v neki sladkobnosti, ki se raztaplja skozi ves ta glasbeni potek. Človek bi dejal, da je ta glasba nekam priliznjena, nekam vsiljivo prikupna, kot da hoče za vsako ceno osvojiti poslušalčevo uho. Lahko razkrijem, da je to posebno svojstvo mnogokrat svojina umetnin, ki jih ustvarijo umetniki judovskega porekla. Ne bi hotel biti krivičen — toda morda je le v tem skrita tista posebna želja po uspehu, ki narekuje oblikovalcu posebne oblike, v katerih je pri povprečnem glasbenem uživalcu že vnaprej uspešnost nekako zajamčena. Vendar pa v Goldmarkovi glasbi te poteze niso tako močne, da bi skvarile umetniško ceno. Posluhuje se jih skladatelj samo s posebno previdnostjo in le v tolikšni meri, kot je čisti umetnini dopustna. Uporablja jih samo kot poseben pridih, ki daje umetnosti nek privlačen šarm, neko barvitost, s katero se krasi in s katero vabi uho, da tem raje prisluhne tem zvokom in se ob njih pomudi z naklonjenostjo. Tako je dobila končno tudi ta glasba »Sabske kraljice« nek poseben blesk, neko posebno mehko in prikupnost. Pa naj bodo to spevi Sulamit, ki

se predejo s posebno nežnostjo, kot je lastna mladi dekliški duši, naj bodo spevi junaka Asada, ki so polni naravnost boleznega hrepenenja, ali končno spevi kraljice iz Sabe, ki so vsi nasičeni zrele strasti in zapeljivosti. In to je moč Goldmarkove glasbene muze, ki je ne bo tako kmalu prekril dih časa.

Karl Goldmark

Karl Goldmark se je rodil dne 18. maja 1830. leta v Uhrahu (Keszty) na Madžarskem kot sin židovskega kantorja. Prvi glasbeni pouk je dobil že v zgodnji mladosti pri svojem očetu, tako da je že s trinajstimi leti javno nastopil kot violinist. Glasbene študije je pozneje nadaljeval in dovršil na Dunaju. Od svojega osemnajstega leta naprej je nastopal kot violinist po raznih mestih, nakar je bil angažiran po vrsti na več dunajskih gledališčih. Leta 1857. je stopil pred javnost z lastnimi skladbami ter je bil na mah deležen vsestranskega priznanja. Posebno pozornost je zbudil s »Scherzom« za orkester in uverturo »Sakuntalo«, ki jo še danes ta dan mnogo igrajo. Njegov največji uspeh, ki mu je priboril evropski sloves, predstavlja nedvomno operni prvenec »Sabska kraljica«. Za njo je napisal še nekaj opernih del, tako leta 1886. »Merlin« in deset let pozneje ljubko opero »Cvrček za pečjo« po istoimenski pravljici Charlesa Dickensa, ki je tudi imela najlepši uspeh in je šla čez vse večje svetovne operne odre. Leta 1899. je sledil še »Vojni ujetnik«, leta 1902. »Götz Berlichingenski« in leta 1908. »Zimska pravljica«.

Razen odrskih del je Goldmark zložil tudi dve simfoniji, štiri koncertne uverture, koncert za violino ter večje število komornih, klavirskih in zborovskih skladb, izmed katerih jih je več še do danes ohranilo svojo popularnost. Goldmark je umrl na Dunaju v visoki starosti petinosemdesetih let, dne 2. januarja 1915.

*

Libreto za »Sabsko kraljico« je napisal znani Salomon Herman Mosenthal, ki se je v svojstvu libretista tako uspešno uveljavil, da so mu vzdeli pridevek »nemški Scribe«. Napisal je namreč vrsto

dobrih opernih libretov najrazličnejšim skladateljem, tako Rubinsteinu, Nicolajju (»Vesele žene windsorske«), Brüllu (»Zlati križ« po Mélesvillovi »Cathérine«) i. dr. Prvi večji odrski uspeh je imel Mosenthal z igro »Deborah«.

Rodil se je leta 1821. v Kesselu kot trgovčev sin, v Karlsruheu je obiskoval politehniko in je leta 1842. promoviral v Marburgu, nato pa je sprejel na Dunaju mesto vzgojitelja. Pozneje je dobil službo v prosvetnem ministrstvu. Umrl je na Dunaju l. 1877.

Sabska kraljica

(Vsebina)

Godi se v Jeruzalemu in v sirijski puščavi za časa vlade kralja Salomona (okrog l. 950. pr. Kr.).

Prvo dejanje. V Salomonovi palači se pripravljajo na slovesen sprejem sabske kraljice, ki prihaja h kralju v goste. Salomon ji je bil poslal naproti s pozdravnim pismom svojega ljubljenca, vojskovodjo Asada. Asad se vrne s poti in oznani kraljičin prihod, pri tem se pa v splošno začudenje komaj zmeni za svojo nevesto, hčerko velikega duhovna Sulamit. Ko ostane s Salomonom sam, mu pove prečudno zgodbo, ki mu kar noče iz spomina. Pod libanonsko goro je bil namreč srečal kraljičino spremstvo in je izročil Salomonov pozdrav. Pri tem pa kraljice ni videl v obraz, ker si ga je zavesila s tančico, ki naj bi jo v znak posebne počastitve spustila žele pred Salomonom. Na povratku je Asad, truden od dnevne vročine, krenil v cedrov gaj in legel v mah, kar se dvigne iznenada pred njim iz vode čudolepa ženska. (»Telo labodje vstaja z dna vode, privid sladak, najlepša vseh žena, oblita vsa s slapovi črnih las, kot marmor iz teme blesti obraz in dvoje zvezdic sijé iz noči in dvoje rdečih rož nad biseri bdi in dvoje belih rok žari tako, da te lepote ne zdrži oko...«) Od tiste ure ne najde Asad več izgubljenega srčnega miru. Salomon ga potolaži in mu obljubi, da bo našel mir in uteho v naročju lepe Sulamit. Ko pa stopi sabska kraljica v največjem sijaju in razkošju z neštetimi darovi pred Salomona in si sname tančico z obraza, spozna strmeči Asad v nji svoj libanonski

sen. A kraljica se ne izda, Salomon pa pretrga mučno situacijo in ukaže, naj se pospešijo priprave za Asadovo poroko s Sulamit.

Drugo dejanje. Kraljica se v mesečini sprehaja po vrtovih. Pri srcu ji je malo hudo ob misli, da bo v kratkem Asada objega druga ženska, zato sklene izviti ji ga iz rok. Na njen ukaz pozovejo pred njo Asada, ki ga sprejme z nad vse sladkimi in zapeljivimi besedami. Ves omamljen od njenega čara ji pade k nogam, kraljica pa ga ogrne s svojim plaščem in v strastnem objemu priklene nase. Ob zori izgine, vsega zmedenega in od ljubezni omamljenega Asada pa najde čuvar in ga spravi domov.

Sprememba. Sulamit opravlja v svetišču božjo daritev in moli za Asadovo ozdravljenje... Ko bi se pa moral začeti svečani poročni obred, se prikaže kraljica. Komaj jo Asad ugleda, trešči ob tla poročni prstan in plane k nji, ki ga pa pred ljudmi spet zataji. Asad trepeče od razburjenja, veliki duhoven pa razkrije Najsve-tejše, da bi ga pomiril, a kraljica ga ne izpusti več iz svojih klešč, temveč ga s samo besedo pripravi celo tako daleč, da razžali Jehovo. Med navzočimi vstane velik hrup, množica prekolne Asada, da zapade krvavi sodbi, a Salomon ne dovoli, da bi se kazni izvršila, temveč ga pridrži svojemu sodstvu.

Tretje dejanje. Salomon priredi kraljici na čast veliko svečanost, pri kateri se zberejo vsi, razen Asada, ki ga je ljubezen do kraljice pogubila. Kraljica se zavzame zanj in poprosi Salomona, da bi mu podaril življenje in prostost, kar pa ta odkloni. Užaljena in razburjena kraljica se odstrani s trdnim namenom, da reši Asada. V dno duše razočarana Sulamit se zaoblubi Bogu in sklene živeti samotarsko življenje ter tudi ona prosi kralja za Asadovo pomilostitev. Salomona pa razsvetli božje navdahnjenje in ji prerokuje, da se bo v daljnem kraju združila s svojim ljubljnim Asadom v miru, odpuščanju in tolažbi.

Četrto dejanje. V puščavsko samoto pregnanega Asada žge hrepenenje po večnostnem miru in upokojitvi. Kraljica ga skuša poslednjič premamiti, mu prizna ljubezen in ga prosi za odpuščanje. Asad pa je že našel spet pot k Bogu in zavrne zapeljivko, ki ga je pahnila v nesrečo. Njegovo dušo obsine blagoslov očiščenja. Do smrti

utrujen in bolan se Asad zgrudi pod palmo. V njem se zbudi spomin na nesrečno Sulamit, ki je zanj toliko pretrpela. Nad puščavo se dvigne strašen samum in ko se poleže, se prikaže Sulamit z zborom žalujočih žena ter najde umirajočega. Pomirjeni Asad izdihne v njenih rokah s tolažbo in zavestjo, da bo z njo vsaj po smrti užil radost večne združitve. Salomonovo prerokovanje se je izpolnilo.

Prihodnji operni spored

Kot prihodnja operna novost bo prišla na naš oder domača zborovska opera »Hlapec Jernej«, ki jo je po Cankarjevi besedi skomponiral Matija Bravničar. Delo je lansko leto prejelo skupno z dr. Švarovo »Kleopatro« banovinsko nagrado za izvirna operna dela, njegovo uprizoritev pa pripravljata dirigent Niko Štritof in režiser Ciril Debevec. Glavno vlogo v »Hlapcu Jerneju« ima zbor, ki ga je uvežbal R. Simoniti, naslovno partijo pa bo pel naš mladi basist F. Lupša.

*

Ob priliki štiridesetletnice Verdijeve smrti (28. januarja) pripravljajo vsa svetovna, predvsem pa italijanska gledališča, vrsto njegovih najpopularnejših del. Naša opera bo počastila spomin tudi pri nas tako priljubljenega italijanskega glasbenega mojstra z novo naštudirano uprizoritvijo njegovega »Plesa v maskah«. Glavne partije bodo peli Laboševa, Franci in Janko, dirigiral bo kapelnik A. Neffat, režiral pa D. Zupan.

Anekdote o Verdiju

»Dalekovidnost« glasbenih strokovnjakov.

Giuseppe Verdi je imel v svojem življenju že iz dni svoje rane mladosti izredno veliko smole. Nobena reč mu ni šla brez ovir. Tako se je bil odločil za poklic cerkvenega organista in se je hotel vpisati na milanski konservatorij. A tudi tu smola! Pozneje najslavnejši komponist, čigar popularne melodije so postale last vsega

človeštva, je bil pri izpitu za sprejem na milanski konservatorij odklonjen, češ da je »neinteligenten in netaalentiran« ter zategadelj tudi nevreden časti konservatorijskega gojenca!

Verdi o svojih operah.

Ni mogoče baš reči, da bi bil Verdi svoja dela Bog ve kako visoko cenil. Kljub temu pa je občutil do vsakega nekako roditeljsko toplo čustvo, brez ozira na to, ali je imelo v javnosti uspeh ali ne. Ko so ga nekoč vprašali, katera izmed njegovih treh najpopularnejših oper (»Rigoletto«, »Trubadur« in »Traviata«) mu je najbolj pri srcu, je odgovoril:

»Na to vprašanje vam ne morem čisto točno odgovoriti. Če bi bil glasbenik, bi mi bil bližji »Rigoletto«, če bi bil diletant, bi više cenil »Traviato«, a če bi ne bil ne eno ne drugo — »Trubadurja«!

Verdi in razočarani poslušalec.

Nekdo izmed navdušenih gledaliških obiskovalcev je hotel na vsak način slišati toliko slavljeno »Aido«, zato je sedel na voz in se odpeljal iz Parme v Milano, kjer so jo baš dajali na »Scali«. V svojem pričakovanju pa je bil toliko razočaran, da je ob svojem povratku domov sedel za mizo in napisal Verdiju pismo z zahtevo po povračilu potnih stroškov, za vstopnino v gledališče in še za večerjo v Milanu. In Verdi mu je v resnici takoj nakazal zahtevani znesek, le poravnavo računa za večerjo je odbil s sledečo motivacijo:

»Vse kar je prav, ampak večerje pa ne. Če bi bili ostali doma, kakor bi edino pametno storili, bi vam ne bilo treba večerjati v Milanu.«

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Smiljan Samec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.